

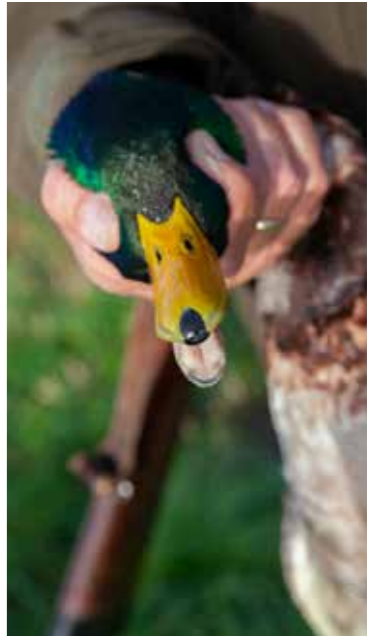
Vrije vogels

VAN HET FRIESE VELD

Op het moment dat de 'jerken' in oktober hun groene kop op kleur hebben, gaan de Friezen Piet Haarsma, Sierk Schreuder en Ewout Schröder op de eenden. Voor Piet bestaat er geen mooiere jacht. 'De eenden van het akkerland zijn het lekkerst. Die hebben goed eten gehad. En ja, we jagen alleen op jerken. Woerden dus.'

TEKST EN FOTO'S DOUWE ANNE VERBRUGGE

Wilde eenden zijn gek op consumptieaardappelen, die zijn zoeter

‘Ze zitten te veel op het achter-end’, roept de 39-jarige jager Sierk Schreuder vanachter zijn stuurwiel. ‘Watte?’, vraagt Piet, die zijn autoraampje nog moet laten zakken. ‘Zitten de eenden te ver achterin?’ herhaalt Piet de woorden van zijn jachtmaat. ‘Dat wordt dan niets. We gaan door naar Firdgum, bij dat zonnebloemveld.’ De 68-jarige Piet Haarsma start de auto en trekt vol gas door over de Friese landweggetjes. ‘Ja, die Sierk heeft zo’n Swarovski-ding, daar ziet hij alles mee. Knap werk hoor. Wist je dat ik vroeger bij het zoeken naar kievitseieren van mijn vader geen verrekijker mocht gebruiken om te kijken waar de weidevogels zich ophielden. Dat vond ie niet eerlijk.’

VARKENSGRAS

Bij Firdgum wordt het luchtruim bepaald door piloten van F-35 straaljagers die hun rondjes maken vanaf vliegbasis Leeuwarden. De natuur wordt er stil van. Sierk: ‘We lopen naar de sloot achterin het veld.’ Het is even flink ploeteren in de vette zeeklei. ‘Vroeger liep hier een spoorlijn die bij Harlingen uitkwam: een boemeltje om aardappelen te vervoeren. Tijden veranderen, dit jaar stonden er zonnebloemen’, weet Piet, en wijst op het varkensgras dat op het gerooide zonnebloemveld groeit. ‘Deze boer gebruikt geen chemische bestrijdingsmiddelen, vandaar het varkensgras. De eenden zijn gek op de zwarte zaadjes van dit gras. Als het regenachtig is komen de eenden ervoor het veld op, want bij droog weer blijven die zaadjes vastzitten in het varkensgras.’

We jagen alleen op woorden; hun groene koppen kun je niet missen

Sierk snoert zijn jachtmaten voor even de mond. ‘Sssttt... de laatste honderd meter even niet ouwehoeren.’ In gedoken houding wordt de sloot aangevallen. Op zo’n vijftien meter van elkaar sluipen de jagers naar voren. Sierk slipt zijn hond Sil. De driejarige field trial labrador blijft achter. Zittend. Zijn baas gaat vooruit. Als de drie jagers op vijf meter van de slootkant zijn, komen zo’n twintig eenden omhoog. Twee eenden komen naar beneden, Sil mag zijn werk doen. Sierk: ‘Op eendenjacht zonder hond, kan echt niet. En Sil is een topper.’

JONG OF OUD?

Als de eenden binnen zijn, geeft Piet les over de wilde eend. ‘Ten eerste: we jagen alleen op woorden. Hoe je dat doet als je tegen de zon in kijkt? Die groene koppen van die jerken kun je niet missen.’ Ondertussen legt hij de twee geschoten woorden naast elkaar. ‘Zie je hun staarten? Als ie spits toeloopt is het een oude woerd, als ie een wijde staart heeft een jonge woerd.’ Om het bewijs te leveren pakt de jager de oude eend bij zijn ondersnavel beet en houdt ‘m omhoog. ‘De snavel breekt niet, een ouder exemplaar dus. En zie je dat zwarte stipje op de voorkant van zijn snavel? Daar ‘ruikt’ ie mee. Daar zijn de geleerde mensen nog niet eens zo heel lang geleden achter gekomen. Als ergens de maïs op het land wordt gehakseld, weten ze dat in een mum van tijd te vinden.’

KWELDER

De kerktoren van Firdgum wordt achtergelaten. In de oude school van het ieniemiënie-dorpje is het Yeb Hettinga Museum te vinden; een oudheidkundig museum inclusief een Zodenhuis. Het Zodenhuis is een reconstructie van hoe de huizen in Noordwest-Friesland er van de 4e tot de 8e eeuw uitzagen. Het gebied was toen nog een kwelder. Dijken waren er niet; de huizen werden op terpen gebouwd. Sierk wijst op de zeedijk die aan de andere kant van het dorp in het zicht komt. Statige boerderijen uit vroeger tijden geven het landschap karakter. Als zzp’er in de akkerbouwteelt kent Sierk dit deel van Friesland op z’n duimpje. In rap tempo doceert hij zijn kennis van de akkerbouw. ‘En weet je wat het voordeel is van het telen hier? We hebben haast geen last van luis op de

gewassen. Als er even een flinke noordenwind waait, is het snel te koud voor die kriebelbeestjes.’

STEENMARTER

Eenden bij een gerooid aardappelveld in de buurt van Minnertsga zijn het volgende doelwit van de drie Friese jagers. De 27-jarige jongjager Ewout grapt: ‘Piet voelt zich thuis op de aardappelvelden, voor zijn pensioen was hij plant-controller op de patatfabriek Lamb Weston in Oosterbierum.’ Ewout zelf is ongediertebestrijder. Van mollen, ratten, processierupsen en hij is druk in de weer om een ontheffing te krijgen voor het vangen van steenmarters. ‘Die zijn namelijk een ramp voor de weidevogels.’ En weidevogels betekenen veel voor hem: hun jaarlijkse komst in het vroege voorjaar laat hem niet onberoerd. ‘Ken

Piet Haarsma: 'Binnen een uur pluk ik acht eenden, zo vertrouwd ben ik ermee.'

je het boek Kievitskoorts van Siebren Siebenga? Nou, dat van die "koorts" klopt echt. In het voorjaar kan ik niet wachten om de roep van de grutto te horen en de acrobatische duikelingen van de kieviten te zien.' Door zijn werk als ongediertebestrijder is Ewout in aanraking met de jacht gekomen. 'Jacht is voor mij beheer. Een teveel aan predatoren is niet goed. Dat weet iedereen. Daar zet ik mij voor in.' Bij de jacht op de vos krijgt hij hulp van zijn Duitse jachtterriër. Sierk lacht: 'Wist je dat zijn terriër Poetin heet? Je weet niet wat je hoort als hij met hem in het veld is: "Poetin, kom hier!"' Ewout: 'Laat ik zeggen dat Poetin tijdens de vossenjacht zijn naam eer aandoet.'

ZEE-EENDEN

Ploeterend over het aardappelveld komt een brede vaart in zicht. De mannen bukken. De

eenden zitten diep verscholen achter de hoge slootkanten. Als ze op de wieken komen, zijn Sierk en Ewout er als eersten bij. Piet lost twee seconden later een welgemikt schot. Vier 'jerken' voor in de pan. Sierk: 'Ewout en ik zijn gewend om meteen te schieten als ze omhoogkomen uit het water. Piet wacht altijd wat langer. Het is maar wat je als jager gewend bent. Wij kennen elkaar door en door als het om de jacht gaat, dat is prettig werken.' Piet controleert de krop van een van de woerden. 'Voel je de aardappeltjes? Ze zijn gek op consumptieaardappelen, die zijn zoeter. Pas als ze op een winterdag echt honger hebben, gaan ze over op pootaardappelen.' Sierk: 'Ik eet alleen eenden van de akkerbouwgronden, eenden die voornamelijk gras eten op de veenweiden vind ik echt minder lekker smaken.'

Piet: 'Vroeger jaagden we op de avondtrek veel op zee-eenden. Zo noemden we de wilde eenden die op het wad zaten. Ze kwamen foerageren op de gedorste graanvelden. Mooie jacht was dat. Maar die smaakten ook echt anders, minder lekker dan de eenden die maïs en aardappelen eten.'

KRENTERIGE BOER

De eendenjacht is echt Piet zijn ding, vertelt hij terwijl hij zijn gifgroene auto richting Beetgum stuurt. 'Binnen een uur pluk ik acht eenden, zo vertrouwd ben ik ermee. Mijn opa en mijn vader, die kruidenier was in het hier nabijgelegen Berlikum, waren ook jager. Zij mochten op patrijzen jagen, tjonge een lekkernij was dat... In mijn hele leven heb ik mijn vader een keer horen vloeken, ik zal je vertellen waarom. Bij een krenterige boer had

V.l.n.r. Ewout Schröder, hond Sil, Piet Haarsma en Sierk Schreuder

mijn vader in een keer met twee schoten vier patrijzen naar beneden gehaald. Na afloop van de jachtdag kregen de jagers een half borreltje en een oud stukkie roggebrood. Zo'n boer dus. Toen mijn vader naar huis wilde met zijn buit, bleek een kat van die boer zijn patrijzen te hebben opgegeten. Nou, er kwam zo'n hardgrondige vloek over mijn vaders lippen, dat ik dat nooit ben vergeten.' Piet lacht erom en stuurt ondertussen zijn jachtwagen behendig over de smalle polderwegen. De modderige berm wordt niet geschuwd als er een flinke trekker passeert. 'Weet je jong, in deze vrijheid ben ik op mijn plek. Ik hou van het kleinschalige. Lekker met z'n drietjes op pad; rommelen in de polder.'

ZWARE KWAAK

In het veld bij Beetgum komt een koppel krakeenden overgevlogen. Ewout: 'Die doen het goed de laatste jaren. Ze broeden later in het jaar. En in juni zijn er meer insecten waardoor er meer jongen overleven. Daarbij waken vader en moeder krakeend samen over

Koud weer met een ferme oostenwind, dan blijven ze liggen als een baksteen

het nest en hun jonkies.' Hoog in de lucht zijn ze moeizaam te onderscheiden van wilde eenden. 'Hun gekwaak heeft een iets zwaardere klank dan die van de wilde eend, daaraan herken je het verschil. Als eenden opvliegen uit een sloot moet je op hun spiegel letten. Die van krakeenden is wit, van een wilde eend blauw.' Ewout merkt op dat het jammer is dat al het riet langs de slootkanten wordt gemaaid. 'In het voorjaar hebben de eenden geen dekking voor het bouwen van hun nesten. Vossen, reigers en steenmarters hebben zo vrij spel.' In de eerste sloot die door de jagers wordt aangedaan, zijn de eenden alert en vliegen buiten schot weg. Sierk: 'We hebben de wind in de rug. Dat helpt niet. Koud weer met een ferme oostenwind is het beste. Dan blijven ze

Predatie

In Nederland is de wilde eend met circa 200.000 – 300.000 broedparen tamelijk stabiel. Maar in sommige delen van Friesland gaat de wilde eend al enkele decennia achteruit volgens jager/onderzoeker Klaas Stapensea. De Fries heeft zijn bevindingen over het wel en wee van de wilde eend in Friesland vastgelegd in 'The results into the causes of the decline of the Mallard in the Frisian rural area'. De terugloop van de wilde eend in de acht Friese telgebieden van Stapensea begint met een scheve geslachtverhouding: 32% eendjes en 68% woerden. Stapensea: 'Klimaatverandering en jacht blijken volgens Sovon niet de boosdoener. Vooral de kuikenoverleving is te laag waardoor sinds 1990 circa 30% van onze broedpopulatie is verdwenen.' Predatoren verstoren het leefgebied van de wilde eend dusdanig dat 19 % van de eenden in het werkgebied van Stapensea, gewoonweg niet meer gaat broeden. 'Circa 50 % van de nesten en broedende eenden wordt gepredeerd door de vos en de steenmarter. Maar ook de zwarte kraai, bruine rat en egel zijn geduchte nestpredatoren.' Van de nesten die wel uitkomen, wordt slechts één op de vijf pullen vliegvlug. Stapensea: 'Er treedt veel predatie van eendenkuikens op door de blauwe reiger en de snoek. De vorstgevoelige blauwe reiger profiteert al jarenlang van zachtere winters.' Het plaatsen van eendenkorven door jagers en andere veldmensen vergroot het nestsucces. Stapensea: 'De kans dat het eendje van het nest wordt geplukt door een predator is klein. De Strampel, de Friese vereniging van vlechters van eendenkorven, organiseert cursussen om zelf eendenkorven te maken; je kunt ze er ook kopen.'

liggen als een baksteen.' Bij een tweede vaart is er meer geluk. Of toch niet. Honderden eenden gaan, te vroeg, de lucht in. Maar de jagers zetten door. Misschien is er een koppel blijven zitten. Inderdaad. Drie tellen laten worden vier woerden uit de lucht geplukt. De onvermoeibare Sil mag aan het werk.

HERBERG

'Tijd voor een twaalf-uurtje', besluit Piet. Een oude herberg is Piets vaste adres om zijn jachttochtend af te sluiten. Onderweg ernaartoe vertelt Piet volop verhalen uit het Friese land. 'Hier woont mijn maatje Pieter, met hem ga ik lichtbakken op de vos. Pieter komt uit de Friese Wouden, daar tref je meer markante figuren als hij!' De 19e-eeuwse herberg komt in zicht. 'Wel even de laarzen uitdoen, mannen', maant Piet zijn jachtmaten voordat het onderkomen wordt betreden. Voldaan van de jacht wordt op sokken genoten van een jachtbitter en warme soep. Rode konen gloeien in de herfstzon. •